

גליון תשס"ה • ערש"ק פרשת בשלח

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מדוע לא נלחם משה עצמו בעמלק?

"מלחמת עמלק" בימינו

שביתה מאפי' ולא מהוצאה

הקב"ה, תורה וישראל

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

הקשר החזק של הקב"ה וישראל

הקב"ה ותורה. הקשר בין הקב"ה ותורה חזק יותר - אם אפשר להתבטא כך - מאשר הקשר בין הקב"ה והעולם. הרי אין דבר שחוץ ממנו יתברך, אך בכל זאת הרי עולם, הן התהוות העולם והן חיות העולם, אינו דומה לקשר בו קשורים הקב"ה ותורה, ותורה והקב"ה. לא קל ולפעמים די קשה להסביר מאמר חז"ל עמוק לאלה שלא למדו הקדמות ההבנה המביאות את שכל האדם - השכל האנושי - לדרגת הבנה נעלה יותר, שם ההבנה קרובה יותר שיוכלו פחות או יותר להשיג הבנה אלקית.

את העולם ברא הקב"ה שגשמיות העולם מסתירה על אלקות, כך הוא הטבע של גשמיות שהטביע הקב"ה, שנדמה שהגשמי הוא מציאות דבר לעצמו. חסידות מסבירה מדוע הדבר כך, וכן מסבירה משמעות הדבר. ותורה מגלה אלקות. על תורה אומר הקב"ה אותי אתם לוקחים³.

הקב"ה וישראל. המאמר: אף על פי שאלקה אני לכל באי עולם לא יחדתי שמי אלא על ישראל, ברור למדי לבטא את הקשר החזק של הקב"ה וישראל. מסירות הנפש היהודית הממשי תבפועל על קידוש השם, ש"עליך הורגנו כל היום"⁵ היא הראי' הטובה ביותר על הקשר הנצחי והחזק ביותר של ישראל והקב"ה.

תורה וישראל. הקשר של תורה וישראל ושל ישראל ותורה, אין מן הצורך להסביר, שכן זה דבר שלא רק יהודים מרגישים בו, אלא כל האנשים גם לא יהודים - יודעים אותו. תורה מתגאה בבני ישראל ויהודים מתיחסים עם תורה.

"ישראל ואורייתא כולא חד"

"ישראל ואורייתא כולא חד". הפסק באות אחת בתורה פוסל את ספר התורה ואסור לקרוא בו עד שמתקנים אותו. לדעת נכון אם ההפסק הוא אכן הפסק, הרי זה על ידי ילד שאינו חכם מפותח מדי - ואינו טפש - פחות מדי מפותח.

כך גם בבני ישראל. הפסק יש בו משום פסול. בבני ישראל צריכה להיות אחדות, ואם ישנו הפסק ביניהם הרי זה פסול. שלשה סוגים באותיות ספר תורה: אותיות גדולות, אותיות בינוניות ואותיות קטנות. גם בבני ישראל ישנם יהודים גדולים בידיעת התורה, יהודים בינוניים ויהודים פשוטים בידיעת התורה. אך, כל בני ישראל בלי הבדל צריכים להיות שלמים בקיום מצוות מעשיות ובאחדות. יש לנהוג בדרך המיצוע, לא להיות מדי חכם ולא להיות טפש, אלא ללכת בדרך המיצוע, לחזק לימוד התורה ולקיים מצוות.

(תרגום מספר השיחות קיץ ה'ת"ש עמ' 25-24 - ספר השיחות המתורגם ה'ת"ש עמ' לא-לג)

(3) ראה שמו"ר פל"ג.

(4) ראה שמו"ר פכ"ט, ד. מכילתא משפטים כ.

(5) תהלים מד, כג.

פתח דבר

בעזה"י.

לקראת שבת קודש פרשת בשלח, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תשס"ה), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור 'חידושי סוגיות', שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבאר יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויזכר לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

תוכן ענינים

מקרא אני דודש..... ב

איך יתכן שמשו"ת נתעצל במצודה?

מה ההבדל בין "נתרשל" ל"נתעצל"? / בין הניסים במלחמת סיחון ועוג להסתרת הפנים במלחמת עמלק / ביאור הטעם שלא הלך משה בעצמו להלחם בעמלק

(ע"פ לקוטי שיחות חב"א עמ' 89 ואילך)

פנינים..... ה

בין לימוד שבת לצייוי השבת (ע"פ לקוטי שיחות חב"א עמ' 86 ואילך)

שביתה מאפי' ולא מהוצאה (ע"פ לקוטי שיחות חב"א עמ' 87 ואילך)

יינה של תודה..... ו

"מלחמת עמלק" בזמנו

מדוע סיפרה התורה שמשו"ת נתעצל במצודה? / מיהו עמלק שבזמן הזה? / מי חייב לצאת מחוץ לענן ולהציל את ה"נחשלים"? / והאם מי שתורתו אומנותו יכול לקרב את ה"נחשלים" על ידי שליח? / מהות קליפת עמלק ומי מחויב להילחם בה

(ע"פ לקוטי שיחות חב"א עמ' 89 ואילך)

פנינים..... י

כאשר יש להציל יהודי - "לא עת להאריך בתפלה!" (ע"פ תורת מנחם חב"ה עמ' 42 ואילך)

אבא, תן לנו את הגאולה! (ע"פ תורת מנחם - הרועידות תשמ"ז ח"ב עמ' 458)

חידושי סוגיות..... יא

שיטת ר"ש במחשך חוץ לתחום ובקשירה במקדש

יתקשה בקישור טעמי ב' הדינים שביארו רש"י ותוס' / יחדש דהכל טוב סביב חקירת הפוסקים הידועה אם איסור קל המרובה בכמות גובר על איסור חמור המועט בכמות

(ע"פ לקוטי שיחות חב"א עמ' 63 ואילך)

תורת חיים..... יד

לא להתייאש - מעצמך ומהוולת!

דרכי החסידות..... טו

הקב"ה, תורה וישראל

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום הירשטוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, 6084000 • טל' מערכת: 03-3745979 orhachasidut@gmail.com
Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. #BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

המדרג מודפס לזכות
הרה"ח משה וזנדר
לראו שיהיו בייטל מאן
לחיים מאושרים בכל
בגשמות וברוחניות
במחלקת ה'סידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה' מכ"ק אדמו"ר
מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

ביאורים בפשוטו של מקרא

איך יתכן ש"משה" נתעצל במצוה?

מה ההבדל בין "נתרשל" ל"נתעצל"? / בין הניסים במלחמת סיחון ועוג להסתרת הפנים במלחמת עמלק / ביאור
הטעם שלא הלך משה בעצמו להלחם בעמלק

בסיום הסדרה מסופר על מלחמת עמלק, ש"משה מינה את יהושע להילחם בעמלק, והוא עצמו
עלה – ביחד עם אהרן וחור – לראש הגבעה. ומספר הכתוב ש"משה הגבי' את ידיו – ויהי כאשר
ירים משה ידו וגבר ישראל וגו'" (יז, יא). וממשיך: "וידי משה כבדים, ויקחו אבן וישימו תחתיו
וישב עלי', ואהרן וחור תמכו בידי וגו'" (יז, יב).

ובפירוש רש"י: "וידי משה כבדים – בשביל שנתעצל במצוה, ומינה אחר תחתיו, נתייקרו
ידיו".

והיינו, שאין הכוונה ש"ידי משה כבדים" היו באופן תמידי (וראה רלב"ג עה"ת: "יתכן שהי' גדול הגוף,
והי' עם זה זקן". ועד"ז באברבנאל כאן. אבל ראה פ' ברכה לד, ז ופרש"י שם לד, א) – אלא שנעשה בהם "כובד"
עתה, בגלל טעם מיוחד: "בשביל שנתעצל במצוה – נתייקרו ידיו".

[ולמען, שלכאורה לפי רש"י הי' מתאים לומר: "ויכבדו ידי משה" וכיוצא בזה, להדגיש שאין
זו "כבודות" תמידית אלא דבר שהתחדש עכשיו.

ויש לומר, שלא נקט הכתוב בלשון זו כי אז היינו מפרשים שכבודות זו באה כפשוטו – כתוצאה
מהרמת הידים זמן ממושך, וכמו שכתב הראב"ע כאן: "כי אין כח באדם להרים ידיו יום שלם,
ואפילו שעות מועטות";

ולכן דייק הכתוב "וידי משה כבדים" – להדגיש שלא היתה זו "כבודות" שבאה כתוצאה מהרמת
הידיים שבפסוק הקודם, אלא שהיתה כבודות בעצם "ידי משה" (בגלל "שנתעצל במצוה").

ב. והנה, בפרשת שמות (ד, כד) מסופר על דרכו של משה למצרים – "ויפגשוהו ה' ויבקש
המיתו". ומפרש שם רש"י שהי' זה משום "שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנתרשל נענש עונש
מיתה". אמנם ממשיך שם רש"י ומביא דיעה נוספת: "אמר רבי יוסי, חס ושלום לא נתרשל, אלא
אמר, אמול ואצא לדרך – סכנה היא לתינוק עד שלושה ימים וכו'".

הקב"ה, תורה וישראל

שלשה סוגים באותיות ספר תורה: אותיות גדולות, אותיות בינוניות ואותיות קטנות. גם בבני ישראל ישנם יהודים
גדולים בדיעת התורה, יהודים בינוניים ויהודים פשוטים בדיעת התורה. אך, כל בני ישראל בלי הבדל צריכים
להיות שלמים בקיום מצוות מעשיות ובאחדות

"ישראל, אורייתא וקודשא בריך הוא – כולא חד"

ישנו ביטוי "ישראל, אורייתא וקודשא בריך הוא – כולא חד". כלומר, שהקב"ה, תורה
וישראל מאוחדים. ההתאחדות של הקב"ה, תורה וישראל היא משולשת:

א) ההתאחדות של הקב"ה, תורה וישראל היא שכל אחד מהם הוא "אחד": הקב"ה – הוי'
אחד. תורה – תורה אחת. ישראל – גוי אחד.

ב) ההתאחדות של הקב"ה, תורה וישראל היא ששלשתם קשורים כדבר אחד. כמאמר הידוע²
תלת קשרין מתקשראן דא בדא, ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא מתקשרא בקוב"ה.

ג) ההתאחדות של הקב"ה, תורה וישראל היא שהתאחדותם אחד עם השני היא יותר מאשר
בהתאחדות עם דבר אחר, ושלשה דברים אלה דומים אחד לשני.

(1) ראה זח"ג עג, א.

(2) שם.

לא להתייאש – מעצמך ומהזולת!

יארש – שלא מדעת

...מה שכותב שעושה חשבון מזמן שהותו בעירו עתה, הנה בכלל חדש החשבון הוא חדש אלול, ובמשך השנה עושים רק חשבונות כאלו שבטוחים שלא יביאו חלישות בהעבודה ועאכו"כ לא יתנו מקום לשמץ אפילו, של יאוש, וכידוע הצחות: יאוש - שלא מדעת.

ומוכן ג"כ שזהו בהיפך הגמור מדרישת הבעש"ט עבדו את ה' בשמחה, שבלשון עבדו נכללו ג"כ הענין דבכל דרכיך דעהו, וכמבואר ברמב"ם הלכות דיעות ובשו"ע או"ח סי' רלא.

(אגרות קודש ח"ח עמ' עב)

החלישת החלטיות הרצון להשתפר

במענה על מכתבו . . בו מתאונן על מצבו שהוא בעצבות ומרירות וכמה פעמים מתיאש כו' וכו'.

הנה למותר להאריך אשר יאוש הוא מהתחבולות וערמומיות של היצר הרע הרוצה להסיתו ולהדיחו חס ושלום מלשמש את קונו, ואם על עצלות וכבדות אומר רבנו הזקן (תניא פרק כ"ו) שינצחו בקל ויפול כו', על אחת כמה וכמה על ידי יאוש ר"ל.

ואף שמוכן הדבר שצריך להלחם נגד רגילות רעות ככל האפשרי, הרי לאידך גיסא היאוש ואביזריהו אסורים מן התורה, ומוכן גם בשכל אנושי שאין סיבה ליאוש, וכמבואר בכמה מקומות ומהם בתניא פרק כ"ז ואילך, יעויין שם, ויסח דעתו ממוחשבות כאלו שאין מוסיפין כלל בעבודה בתורה ומצותי' וילחום מלחמת ד', כמבואר בתניא שם, וכמו שבכבוש הארץ כפשוטו נאמר 'מעט מעט אגרשנו', כן הוא הדבר גם ברוחניות, והובטחנו אשר סוף כל סוף מנצחים המלחמה, ובפרט אלו שזכו

לטעום מתורת החסידות הדרכותי' ומנהגי', וכל מחשבה שמי שהוא אינו שייך לעבודה כזו וכו' הוא היפך השכל הבריא והעיקר היפך הוראות וציויי תורתנו תורת חיים...

(אגרות קודש ח"ב עמ' ט)

מצב רוח של דכאון, וכל שכן של יאוש, חס ושלום, הוא אחד הדברים המחלישים את ההחלטיות ברצון להשתפר.

(תרעם מאגרות קודש ח"ג עמ' תפט)

מוסר השכל מהשי"ת

...אודות מה שכותבת במכתבה שהיא מאוכזבת ולכן הפסיקה לפעול בענין טהרת המשפחה, בטח שאין זה טעם מספיק.

[והגע עצמך:] אם השם יתברך ממשיך להתעסק עם כל אחד מאתנו פעמים רבות, ואינו מתאכזב חס ושלום, הרי זה צריך לשמש כמוסר השכל שלא להתעייף מלקרב יהודים, הן אנשים והן נשים, צעירים או זקנים, לתורה ומצות בכל הדרכים האפשריות,

והובטחנו שאם רק עושים ברצינות וברצון אמיתי, במוקדם או במאוחר, סוף כל סוף, מצליחים.

(תרעם מאגרות קודש ח"א עמ' קצ)

מוכר פתגמו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, שאחת מהוראות פסח-שני היא, שאף פעם אין [מצב] אבוד, ואף פעם לא מאוחר מדי להשלים מה שהחסירו.

זהו, בעצם, גם אחד מיסודות עבודתם החיונית, לה התמסרו הרביים-נשיאים [של חסידות חב"ד] זי"ע במסירת-נפש רבה כל כך, לקרב יהודים לתורה ומצוות, ללא הבט באיזה מצב הם נמצאים, ולא התייאשו מאף יהודי.

(תרעם מאגרות קודש ח"ל עמ' קפ)

לקראת שבת

ה

והיינו, שרש"י מביא שתי דיעות – לפי דיעה אחת "נתרשל" משה בזה שלא מל את אליעזר, ולפי דיעה שני' "חס ושלום לא נתרשל".

ויש לעיין בהשוואת הפירושים כאן ושם – ששם הביא רש"י שתי דיעות אם "נתרשל" משה או לאו, ואילו כאן פירש רש"י בפשיטות שמה "נתעצל" במצוה" (ולא הביא חולק בדבר).

ובאמת שגם לפי הדיעה הראשונה שם, שאכן היתה אצל משה התרשלות במצוה – צריך ביאור: לאחר שמהם כבר נתרשל וכבר נענש על כך, בוודאי שם אל לבו שמעתה ואילך לא יהי' אצלו עוד הפעם מצב דומה; ואיך יתכן איפוא שבמלחמת עמלק חזר ו"נתעצל במצוה"?

ויש לומר בזה על פי דיוק לשון רש"י ששם כתב "נתרשל" – ואילו כאן כתב "נתעצל". ונראה שאינם שווים לגמרי, ולכן אין לתמוה על זה שמה "נתעצל במצוה" בנידון דידן – כי אינו דומה "נתרשל" ל"נתעצל", וכדלקמן.

ג. ביאור הענין:

הלשון "נתרשל" מבטא תנועה כפליית של "הזנחה" לגבי ענין מסוים, שהאדם "דוחה" אותו על הצד ואינו עוסק בו כראוי.

[וע"ד שמצינו בלשון רש"י בפ' קרח (טז, ד): "משל לבן מלך שסרח על אביו, ופייס עליו אוהבו פעם ושתים ושלוש, כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא" – והיינו רפיון ידיים כללי].

אמנם הלשון "נתעצל" מתייחס לתנועה של כבדות וחוסר זריזות לגבי פעולה פרטית. והיינו, שאין כאן דחי' כללית של הענין, אלא רק שפעולה מסויימת לא נעשית בזריזות הראוי', ויתכן שזהו מחמת איזה "חשבון" שהאדם עושה בנפשו, שהוא הגורם לו עיכוב והיפך הזריזות.

[וע"ד שמצינו בלשון רש"י בפ' ויקהל (לה, כז), לגבי הנשיאים שלא הזדרזו להביא לנדבת המשכן, מכיון שאמרו "יתנדבו ציבור מה שמתנדבים ומה שמחסרין אנו משלימין אותו", ונחשב להם "שנתעצלו" בזה (וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 427 ואילך)].

ובנידון דידן מדייק רש"י "שנתעצל במצוה" – כלומר, בוודאי לא היתה זו "רשלנות" כללית ואף לא סתם "עצלנות", אלא שביחס לגודל המצוה נחשב למשה זה ש"מינה אחר תחתיו" כ"עצלנות", אף שבוודאי הי' לו בזה טעם ו"חשבון" נכון (כדלקמן) – כיון שבמצוה רבה זו צריך הי' להזדרז ולהשתתף בעצמו בלי "חשבונות" כלל.

ד. ה"חשבון" שעשה משה ולכן מינה אחר תחתיו – מוכן הוא היטב בדרך הפשט:

משה הי' אז בגיל שמונים שנה, וחשב שאין הדבר מתאים שהוא ילך בראש המלחמה – שהרי לפי התורה הגיל המתאים להיות "יוצא צבא" הוא מבן עשרים עד ששים שנה (ראה רש"י שה"ש ג, ז. גור ארי' לפרש"י תשא ל, טז. ועוד);

ולכן העדיף לתת ליהושע לנהל את המלחמה, שהי' צעיר הרבה ממה שזכרנו עוד הי' במתניו (יהושע הי' אז בין גיל ארבעים לגיל ששים – ראה סדר הדורות ב' אלפים תמ"ח ד"ה יהושע הי'. ילקוט ראובני פרשתנו יז, ט).

ואף שמצינו במלחמת סיחון ועוג, שהיתה כארבעים שנה לאחר מלחמת עמלק והי' אז משה

קרוב לגיל מאה ועשרים (!), ובכל זאת הלך בעצמו להשתתף במלחמה והראה כח וגבורה מיוחדים בהריגת עוג וכו' (ראה רש"י ס"פ חוקת) –

וכמו שהביא רש"י בפ' פינחס, בפירוש הכתוב "אשר יצא לפניו" (כו, ד): "לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיים ומשלחין את חיילותיהם למלחמה, אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג" –

הנה יש לחלק בין המלחמות:

במלחמת סיחון ועוג היתה ההנהגה באופן ניסי, למעלה מן הטבע, וכמו שאמר הקב"ה למשה: "אל תירא אותו, כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו ואת ארצו, ועשית לו כאשר עשית לסיחון וגו'" (חוקת כא, לד);

אולם כאן, במלחמת עמלק, היתה המלחמה מתוך הסתר פנים כביכול, וכפי שהביא רש"י בתחילת הענין (יז, ח), שבוא עמלק להילחם בישראל הי' כעונש על זה שפקפקו ישראל "היש הי' בקרבנו אם אין" (יז, ז), וכמודגש במשל שהביא רש"י מאב "שהרכיב בנו על כתפו", וכאשר פקפק הבן במציאות האב הסתיר האב פניו ממנו: "השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו" –

ולכן סבר משה שבמצב כזה אי אפשר לסמוך על ההנהגה הניסית שהיתה לבני ישראל עד כה (ולאחר מכן), אלא בהכרח להתכונן למלחמה בדרך הטבע ולהעמיד בראש המלחמה יוצאי צבא בגיל המתאים (מבן עשרים ועד בן ששים), ולכן לא הלך בעצמו להילחם.

ויש להוסיף, שסבר משה כי לתועלת המלחמה עדיף שהוא יתעסק בחלק הרוחני של המלחמה – התפלה לה' והתענית וכו', וכן עמידתו על ראש הגבעה עם מטה האלוקים והרמת ידיו, שעל ידי זה יתעוררו יוצאי המלחמה – אלו המתעסקים בחלק הגשמי של המלחמה – ויהי' להם הכח והעוז להילחם כראוי.

ה. אמנם למעשה, נחשבת למשה הנהגה זו כ"נתעצל במצוה":

נכון הדבר שהי' זה מצב של הסתר פנים ולכן היו צריכים להתכונן למלחמה בדרך הטבע ולא לסמוך על הנס בלבד; אבל לאחר שכבר ערכו את ההכנות ומתחילה המלחמה בפועל – ה"מצוה" – כאן נדרשת זריזות להשתתף במלחמה כפשוטו ממש, בלי "חשבונות" (ולא להסתפק ב"סיוע" מן הצד – על ידי התפלה והתענית וכו').

וכיון שמשה לא השתתף במלחמה בפועל, מתוך מחשבה שהמלחמה בפועל קשה היא בגילו המבוגר – נענש בכך שאפילו ה"סיוע" הרוחני שבא לתת למלחמה, על ידי הרמת ידיו, נעשה קשה לו.

ובסגנון אחר קצת:

כיון שמשה עשה "חשבונות" לפי הטבע – לכן "נתייקרו ידיו", שכן הוא על פי סדר הטבע; אמנם אם הי' הולך למלחמה ונוטל חלק במצוה בלי "חשבונות" – היתה גם ההנהגה עמו מלמעלה באופן כזה, למעלה מהטבע.

והרבה יש להאריך בכ"ז, ועוד חזון למועד בעז"ה.

ומעתה יומתק נמי היטב הא דדברי ר"ש הנ"ל בביאור טעמי שני הדינים הנ"ל, נסדרו בסיומא דמתני' דמיירי בדין "שרץ שנמצא במקדש כו'", ולכאורה מאי בעי הכא טעמים לדיני שבת ולא קרב זה אל זה, ולמה לא שנה דבריו בהמשך לדינים אלו או במשנה בפ"ע אלא צירפם למתני' דשרץ [ונודע דחלוקת המשניות נוגעת להלכתא, דילפינן בכל הש"ס מרישא לסיפא וכו' (ועיי' נמי נפק"מ מחלוקת המשניות בכלל – בחלקת מחוקק אהע"ז סי' לח סק"מ)]. ועפ"י הנ"ל מחזור היטב כי גם הך מילתא דשרץ שנמצא במקדש שייכא לחקירה זו, אם הכמות גוברת על האיכות, דו"ל המשנה: "שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיונו שלא להשהות את הטומאה, דברי ריב"ב. ר"י אומר בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה", ומבואר בגמ' בסברת פלוגתתם, ד"מ"ס שהויי טומאה (כמות – שאותה הטומאה מתרבה ונמשכת יותר זמן) עדיף, ומ"ס אפושי טומאה (איכות – הוספת ענין מהותי ואחר בהטומאה – שיש בה גם הדין והענין דמטמאה אחרים) עדיף".

עוד יש לקשר ב' הבבות, אליבא דהירושלמי סוף עירובין דסברות הפלוגתא בשרץ הן אי קום ועשה עדיף או שב ואל תעשה עדיף, והרי גם זהו מענינא דדין הנ"ל גבי תחומין, וכנ"ל דהיציאה מתחומי היא בקום ועשה והשבת העונג היא בשב ואל תעשה. ובעומק יותר יש לחבר בין הדברים (ועיי' בקרבן העדה ובפני משה לירוש' שם דאין כאן מחלוקת וטעמי הבבלי והירוש' עולים יחד), כי "קום ועשה" גופא היינו איכות חמורה יותר באיסור (מלבד החומרא באיכות בכלל בתחומין לגבי עונג), וקסבר ר"ש דאעפ"כ הכמות (דאיסור עונג) מכרעת אותו, והכי נמי ברישא גבי שרץ, דהכמות דשהויי טומאה גוברת על האיכות דקום ועשה (מלבד שגוברת על האיכות דאפושי טומאה).

הסתם לתקן הכינור ולעונבו כמה פעמים, מה שאינו בקשירה של קיימא. ונמצא דאף האי מילתא יש לתלות בחקירה אם הכמות גוברת או האיכות, ולהכי הסבירא היתה נותנת דאחר שהכריע ר"ש גבי תחומין דהכמות מכרעת יצדד להתיר קשירה בנימת כינור ולא עניבה, ולהכי הוצרך ר"ש לחדש דהכא שאני ש"לא התירו לך אלא משום שבות", היינו דמה שהקלנו באיכות איסור תחומין כדי שלא לרבות בכמות איסור דהשבת עונג, מ"מ מחמירים אנו באיכות דקשירה שלא להתירה כדי למעט כמות איסור עניבה, לפי "שלא התירו לך [איסור חמור באיכות מפני איסור קל הרב ממנו בכמות] אלא [דוקא כששני האיסורים] משום שבות".

היינו דס"ל לר"ש דהכמות מכרעת האיכות דוקא בסוג אחד של איסור, דתרווייהו דאורייתא או תרווייהו דרבנן [ובתחומין ועונג שבת תרווייהו דרבנן, כי תחומין אלפיים אמה ודאי דרבנן (לכל השיטות, עיי' שו"ע אדה"ז ריש סי' שצו, אבל עיין תורה שלמה מילואים לפרשתנו), ועונג נמי דרבנן (עיי' רמב"ם רפ"ל מהל' שבת)], משא"כ בתיקון הכנור דאיסור עניבה דרבנן אף שהוא רב בכמות אינו דוחה קשירה דאיתי בה לידי דאורייתא. וראי' לדבר ממ"ש רבינו הזקן בשולחנו או"ח סי' שכח סט"ז גבי גופה של חקירה הנ"ל בשחיטה לחולה, דכתב שם שאף שהכמות גוברת ומוטב לשחוט ולא להאכיל נבילה, אבל "אם הוא צריך להרתיח לו יין ימלא ישראל ויחם כותי . . כי אעפ"כ לא יהי' בו אלא איסור מד"ס", עכ"ל (ומקורו בראב"ה ומרדכי). הרי להדיא דדוקא באיסור שוחט בשבת ואיסור נבילה דתרווייהו דאורייתא הכמות גוברת, אבל באיסור סתם יינם דרבנן אין הכמות (דאיסור בכל שתי' ושתי') מכרעת לדחות איסור מבשל בשבת דאורייתא (שהוא איסור פעם אחת).

בהם את המן הביתה, ונמצא שעברו ביציאה זו על איסור הוצאה. וקשה, הרי כבר נצטוו ישראל על השבת מקודם, כמו שנאמר להם "שבתון שבת קודש לה' מחר", והיאך עברו על איסור הוצאה?

[ואין לתרץ שזוהי כוונת אמירת ה' למשה לאחר היציאה ללקוט "עד אנה מאנתם לשמור מצותי גו', ראו כי ה' נתן לכם השבת גו' אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" - כי מזה שבפסוקים שלפנ"ז נאמר רק שהמן לא יהי ביום השבת אבל לא בא איסור מפורש לצאת ללקוט משמע שרק לאחר שיצאו ללקוט נצטוו "שבו איש תחתיו אל יצא איש" - שלא יצאו ללקוט המן בשבת, אך בזה שיצאו קודם ללקוט לא עברו על ציווי ה'. אלא כוונת הדיבור "עד אנה מאנתם גו'" היא על זה שבנ"י היו מחוסרי אמונה, דמכיון שראו שהקב"ה נתן להם לחם משנה ביום הששי באמרו הטעם בפירוש שביום השביעי "לא תמצאוהו בשדה. לא יהי בו", אין מקום לצאת לשדה למצוא מן].

ויש לומר הביאור בזה (בדרך הפשט):

בשמירת שבת עם כל דיני נצטוו ישראל רק אחרי מתן תורה. ומה שמצינו שנאמר אצל המן "שבתון שבת קודש לה' מחר" - אינו ציווי על שמירת שבת בשלימותה, כ"א אך ורק על שמירתה בענינים השייכים ללקיטת המן והכנתו, ורק בענינים שנתפרשו בפירוש בכתוב זה, דרך עליהם נצטוו. ומכיון שבכתוב "שבתון שבת קודש" נאמר רק איסור אפי' ובישול, במילא לא נאסרו אז בהוצאה מרשות לרשות, והי' מותר להם לצאת. ורק לאחר היציאה ללקוט, אמר להם ה' בפירוש "שבו איש תחתיו" ואזי נאסר להם לצאת ללקוט.

[ועיין במקור הדברים, שמתרץ ע"פ יסוד זה עוד כו"כ קושיות בהבנת כתובים אלו].

בין לימוד שבת לציווי השבת

והי' ביום הששי לקטו לחם משנה גו' ויביאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה שאלוהו מה היום מיומים כו', שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם והי' ביום הששי והכינו גו' עד ששאלו את זאת (טז, כב. רש"י)

לכאורה דברים אלו תמוהים ביותר, שהרי מפורש בפרש"י לעיל שבמרה "נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת כו'" (רש"י טו, כה), ונמצא, שפרשת שבת כבר ניתנה לישראל. וא"כ, מה מקום לשאלה "מה היום מיומים", דהיינו שלא ידעו הנשיאים כלל אודות יחודו של יום הששי עד שמשה הוצרך להגיד להם ולחדש "שבת קודש לה' מחר גו'" (טז, כג)?

ויש לומר ששאלה זו מתורצת בדיוק לשונו של רש"י עצמו, שכתב שבמרה "נתן להם מקצת פרשיות כו' שיתעסקו בהם כו'", כלומר, במרה לא נצטוו (לפרש"י) על השבת כ"א רק ניתנה להם פרשת שבת שיתעסקו בה, בלימודה וכיו"ב (ראה עד"ז ברמב"ן טו, שם. שפ"ח שלח טו, לב. ועוד).

ועפ"ז, עדיין לא הי' אצל ישראל שמירת שבת בפועל, כ"א לימוד פרשת שבת בתורה. ולכן אף שידעו אודות יום השבת מלימוד הפרשיות, מ"מ מכיון שלא היו מצווים בשמירת שבת בפועל, לא עלה על דעתם שהלחם משנה שייך לשבת. ולכן שאלו "מה היום מיומים".

שביתה מאפי' ולא מהוצאה

והי' ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו (טז, כז)

לכאורה תמוה, הרי היציאה לשדה על מנת ללקוט את המן היתה בודאי עם הכלים להביא

ונמצא כאן חידוש, שהתירו לעבור איסור חמור דיציאה מתחמו (ע"י כניסתו לעיר), בקום ועשה - שהוא אופן חמור יותר מביטול מצוה בשוא"ת - משום איסור השבתת עונג שבת דקיל טפי (ועיי' בשו"ע אדמו"ר הזקן א"ח סי' שא בקונטרס אחרון אות ב, שהאריך מדברי הפוסקים דאפי' הרבה איסורים קלים לא נדחו מפני עונג שבת), ויעבור עליו רק ב"שב ואל תעשה" (עיי' מתני' דזבחים פ, א ועוד). והנראה בשיטתו בזה, שהוא כלל יסודי בדיני התורה, וע"פ החקירה הידועה מי מכריע במילי דאורייתא, הכמות או האיכות, כגון דברי הר"ן בפרק בתרא דיומא גבי אי מוטב לשחוט עבור חולה מסוכן בשבת (שהוא איסור חמור דסקילה אבל פעם אחת) או להאכילו נבילה (שהוא איסור לאו אבל על כל כזית וכזית). עיי' בס' לקח טוב לר"י ענגל סי' טו-טז שהאריך בראיות מכל הש"ס. ומעתה י"ל דזהו דס"ל לר"ש דיכנס, כי לדידי' בנדו"ד (שאינן ברור לגמרי שעובר בכניסתו על איסור חמור דתחום שבת, אלא רק ספק) יש כח ב"כמות" להכריע נגד דבר החמור באיכותו, ולהתיר ה"כניסה" שיש בה חשש איסור תחום שבת, מצד זה שב"כניסה" זו לא יעשה איסור אלא ברגע הכניסה, משא"כ אם ישהה חוץ לתחום הרי זה איסור הנמשך בכל רגע ורגע שנמצא שם.

ומעתה מחזור היטב הקישור בין הני תרי מילי שאמר ר"ש, "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך", ו"לא התירו לך אלא משום שבות". דהנה ב' האופנים בתיקון הכנור, קשירה ועניבה, יש בכל אחד מהם חומר שאין בזולתו. החומר בקשירה הוא דאתי לידי חיוב חטאת (ועיי' בתויו"ט על המשנה חילוקי השי' בזה בין רש"י לרע"ב ואכ"מ) - חומר באיכות, משא"כ עניבה שאין בזה אלא דרבנן, לפי שעלולה לינתק ואינה קשירה של קיימא, אמנם מצד זה גופא הרי יש חומר בעניבה בכמות, כי מאחר שאינה עומדת להתקיים, יצטרך מן

"נתנו לך משלך", דקאמר ר"ש "דהתם גבי תחום] לאו קולא הוא אלא משלך נתנו לך, וגם כאן לא נתנו לך אלא משלך דהיינו עניבה דהוה דבר המותר". ובאמת גם על התוס' עדיין צ"ע דא"כ לא הול"ל הכא אלא "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך" ותו לא מידי, כי בזה לבד נתן טעם גם לחומרא בנימת כינור שנפסקה, ולמה הוסיף לפרש "שלא התירו לך אלא משום שבות" (ואין דרך המשניות להאריך יותר מעיקרו של דבר, עיי' הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש).

והנראה בזה דכלל גדול ויסודי יש כאן בשיטת ר"ש (ועיין במהרש"א סוף מסכתין, דקאמר כאן ר"ש "כלל בכל דיני מס' עירובין"), ובהקדים דאיתא בפרשה א"ח ר"ס שצה דהא דמצוה לחזור אחר עירובי חצירות ושיתופי מבואות הוא לפי שהם "לצורך הנאתו כדי לטייל או להביא צרכי אכילתו וזה מצוה כמ"ש וקראת לשבת עונג", ומובן נמי גבי תחום שבת דמשום עונג שבת מצוה להימצא בתוך תחום העיר, כדי לטייל או להביא כו', שהרי השובת חוץ לתחום מוגבל בזה ביותר ולא היינו עונג כלל (עיי' בלבוש סי' רמט ס"א, ובשו"ע אדמו"ר הזקן שם סוס"ב), ולהכי י"ל דהמחשיך חוץ לתחום מוטל עליו גם מצוה וכעין חיוב ליכנס לתוך העיר (כל זמן שאינו נגד איסור גמור דתחום שבת), כדי שלא יושבת העונג. ועפ"ז י"ל דהיינו טעמו של ר"ש דס"ל "ליכנס", כעין לשון ציווי וחיוב, שכדי שלא ימשיך באיסורו להשבית העונג - צריך "ליכנס". והיינו, דלא נתכוון ר"ש רק דרשות לו ליכנס, כי מצד רשות לבד אין להתיר הכניסה שהיא איסור (כי אין כוונת ר"ש שיש וודאות גמורה שהוא בתוך התחום, עיי' רש"י בסוגיין נב, ב ללישנא קמא, ועיי"ע במאירי. ובכל אופן, ודאי גם לר"ש לכתחילה יש איסור בדבר, כדמוכח מזה שנחלקו השיטות אם גם היוצא במזיד נכנס, עיי' במאירי שם וברבינו יהונתן בסוגיין ורשב"א שהובא בב"י ר"ס תה), אלא כעין חיוב יש בדבר מצד עונג שבת.

שיטת ר"ש במחשיך חוץ לתחום ובקשירה במקדש

יתקשה בקישור טעמי ב' הדינים שביארו רש"י ותוס' / יחדש דהכל סובב סביב חקירת הפוסקים הידועה אם איסור קל המרובה בכמות נזכר על איסור חמור המועט בכמות

דהוי "שלך", "שכבר הוא בתוך תחומו", ולהכי "נתנו לך" ו"יכנס"; והמשך הדברים "שלא התירו לך אלא משום שבות" קאי על דינא אחרינא המפורש במשנה דלעיל שם בפרקין (קב, ב) "קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה, ואם בתחלה כאן וכאן אסור", ופליג ר"ש בברייתא התם וסבר דאף במקדש "בן לוי שנפסקה לו נימא בכנור" – "עונבה" ואינו קושרה, והיינו טעמא ד"שלא התירו לך אלא משום שבות", פירוש ד"עניבה דלא אתי לידי חיוב חטאת שרו ל' רבנן, קשירה דאתי לידי חיוב חטאת לא שרו ל' רבנן". ע"כ.

ופירש רש"י התם הקישור דהני תרי מילי שאמר ר"ש כחדא: "והכי קאמר ר"ש לת"ק אע"פ שהקלתי במחשיך חוץ לתחום מחמיר אני בנימת כנור, דהתם משלך נתנו לך, אבל כאן לא התירו אלא שבות", והדברים צריכים הרבה תלמוד, מה הוצרך ר"ש להשמיענו שמחמיר בדין זה אף שהקיל באידך, וכי תעלה על דעתך שקולא בדין המחשיך חוץ לתחום מחייבת קולא גבי קשירה במקדש? ! אתמהא. ובתוס' כתב לבאר הקישור דבתרווייהו אמרינן

בדין תחום שבת (דילפינן מקרא דפרשתנו "אל יצא איש ממקומו" – עיי' עירובין נא, א), נחלקו ר"ש ורבנן במתניתין (להלן שם סוף פרק ד דעירובין), "מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס [לתחום העיר, כיון שכבר קנה שביתתו חוץ לתחום], ר"ש אומר אפילו חמש עשרה אמות יכנס שאין המשוחות ממציין את המדות מפני הטועין", פירוש דר"ש סבר שכשמודדין ומסמנין גבולות סיום אלפים אמה מהעיר, "אין ממציין את המדות" להציב הסימן בסוף אלפים אמה, אלא מקצירין את המדה וכונסין הסימן לפנים התחום ט"ו אמה (וכדפרש"י הטעם "מפני טועי המדה שאין מכירין את הסימן ופעמים הולכין להלן ממנו וחוזרין ולא אדעתייהו"), ולהכי שפיר יכול זה להכנס לעיר כי באמת נמצא תוך אלפים אמה מן העיר.

ובמתניתא בתרייתא דעירובין "ר"ש אומר מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך, שלא התירו לך אלא משום שבות", ומבואר בגמ' (שם קה, א) דנתן כאן טעם לב' דינים, כי "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך" קאי על דינא ד"מי שהחשיך חוץ לתחום כו",

"מלחמת עמלק" בזמנו

מדוע סיפרה התורה שמישה "נתעצל במצור"? / מיהו עמלק שבזמן הזה? / מי חייב לצאת מחוץ לענן ולהציל את ה"נחשלים"? / והאם מי שתורתו אומנותו יכול לקרב את ה"נחשלים" על ידי שליח? מהות קליפת עמלק ומי מחויב להילחם בה

כאשר נצטווה משה על מלחמת עמלק, מינה את יהושע להיות מנהיג המלחמה, ואמר לו "צא הלחם בעמלק" (פרשתנו יז, ט). אודות מינוי זה, אמרו חז"ל שהי' לו למשה לצאת למלחמה בעצמו, ולא למנות את יהושע. ועד כדי כך, שנחשב מעשה זה למשה כ"עצלות", ואף נענש על כך. וכמו שכתב רש"י על הפסוק (יז, יב) "וידי משה כבדים": "בשביל שנתעצל במצור, ומנה אחר תחתיו, נתייקרו ידיו".

והנה, התורה דיברה ב"לשון נקי", ואפילו "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב" (ב"ב קכג, א). ומה שמצינו בכמה וכמה מקומות שהתורה נוקטת לשון "טמא", או בגנותו של אדם, אין זאת אלא משום שלמדים מכך ענין חשוב, עד שהוכרחה התורה לפרש את הגנאי בכדי ללמד דבר זה.

ואם כן יש לתמוה תמיהה רבתי:

מדוע מספרת התורה בגנותו של משה שלא יצא בעצמו למלחמה, ונענש ש"נתייקרו ידיו"; והלא אם בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב, כל שכן שאין לה לספר בגנותו של משה רבינו, "הנבחר מכל מין האדם" (פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פרק חלק יסוד הו'. ולהעיר מט"ז יו"ד סרמ"ב סק"כ)? ומוכרחים אפוא לומר, שישנו לימוד מיוחד מעניין זה. והוכרח הכתוב לספר בגנותו של משה, בכדי ללמדנו את הדרך הראוי' לעבודתו ית'.

עמלק בא בכל דור לקרר אמונתם של ישראל

"מלחמת עמלק" אינה מוגבלת לזמנה בלבד, בעת מסע בני ישראל במדבר, אלא היא נוהגת בכל הדורות. וכמו שציוותה התורה (פרשתנו יז, יד-טז) "כתוב זאת זכרון בספר . . מלחמה לה' בעמלק מדור דור". ומצוות עשה מן התורה "לזכור תמיד מעשיו הרעים" (לשון הרמב"ם ה' מלכים פ"ה ה"ה). ועד"ז כתב במנין המצוות שבריש ספר הי"ד מ"ע קפט. וראה לשונו בסהמ"צ (שם), ומזכירים מעשה עמלק בכל יום.

מחיית עמלק שייכת במיוחד לתקופה של "עקבתא דמשיחא", סמוך לביאת משיח צדקנו. וכמו שפירש בתרגום יונתן על הפסוק "מלחמה לה' בעמלק מדור דור", שאחד משלושת הדורות הכלליים של מחיית עמלק הוא "דרא דעקבתא דמשיחא".

ומבואר בספרים (ראה תורה אור תצוה פה, א ואילך. ספר המאמרים פר"ת עמ' רצב ואילך. ובכ"מ) אשר "עמלק" הרוחני נלחם בישראל בכל עת ובכל מצב, ויש להילחם עמו לנצחו ולהכניעו. ועל כן ציוותה התורה לזכור תמיד את המלחמה בו, לבל נשכח אשר "עמלק" עודנו עומד עלינו להילחם בנו.

מהותו של "עמלק" הרוחני, בעבודת האדם, נרמזת בכתוב "אשר קרך בדרך" (תצא כה, יח):
 "אשר קרך בדרך", מתפרש מלשון קרירות (ראה תנחומא (ט) ופרש"י עה"פ). "שמקרה שלא להתפעל מאלקות". עמלק פועל על האדם, שגם כאשר "מתבונן ומשיג אלקות, ומאיר אצלו הענין האלקי", ולכאורה הוא צריך להתעורר ברגש לענייני קדושה, מכל מקום "הרי הוא מקרר לבלי להתפעל בזה" (ספר המאמרים פר"ת עמ' קצג). עמלק עניינו עזות פנים וגסות רוח, שגורמת לאדם שלא להתפעל מענייני קדושה, ושלא יתעסק בהם בחמימות ובהתלהבות.

ועל זו הדרך ביארו בסה"ק שעמלק מטיל ספיקות באמונה הטהורה ביכולת ה', והרי הוא מרחיק את האדם מענייני קדושה. ועל כן "עמלק" בגימטריא "ספק" (ספר המאמרים עטר"ת עמ' רצד. ספר המאמרים תש"ט עמ' 40. ועוד).

ומעתה יש לעיין בסיפור מלחמת עמלק שבפרשתנו, וללמוד מזה הוראה למלחמה ב"עמלק" הרוחני שבזמננו; כיצד יש לנצחו ולגרשו, לבל יצליח להכניס קרירות בענייני קדושה רח"ל.

עמלק אורב רק למי ש"הענן פולטו"

כאשר בא עמלק ונלחם בישראל, לא הי' יכול לפגוע באלו אשר היו בתוך הענן, מאחר שהענן שמר והגן עליהם. הצלחתו של עמלק הייתה רק מה ש"ויזנב בך כל הנחשאים אחריו". עמלק הצליח לפגוע רק באלו שהיו "חסרים כח מחמת חטאם, שהי' הענן פולטן" (תצא שם ופרש"י). עמלק הצליח לקרר ולהטיל ספק רק אצל אלו שנפלטו מן הענן, מחמת שהייתה אמונתם חלשה מלכתחילה.

וכשם שהי' בימי משה, כן הוא גם במלחמת עמלק הרוחנית בזמננו זה:

אבא, תן לנו את הגאולה!

ויקרא שם המקום ג' ועל נסותם את ה' לאמר, היש ה' בקרבנו אם אין. ויבא עמלק וילחם עם ישראל ויבא עמלק – סמך פרשה זו למקרא זה לומר תמיד אני ביניכם ומזמן לכל צרכיכם . . משל לאדם שהרכיב את בנו על כתיפו ויצא לדרך, הי' אותו הבן רואה חפץ, ואומר, אבא, טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שני וכן שלישית. פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן, ראיית את אבא, אמר לו אביו, איך יודע היכן אני? השליכו מעליו, ובא הכלב ונשכו (יז, ד-ה. רש"י)

מדברי רש"י אלו יש ללמוד הוראה נפלאה:

גם כאשר בני ישראל נמצאים בגלות בתוך "מדבר העמים", צריכים הם לדעת שהקב"ה נמצא עמם ודואג לכל צרכיהם "תמיד אני ביניכם ומזמן לכל צרכיכם". אמנם, במשל מדויק שנתנית החפץ על ידי האב באה כתוצאה מבקשת הבן מאביו "אבא, טול חפץ זה ותן לי", ואז "הוא נותן לו". וכן יש ללמוד בנמשל – בני ישראל צריכים לבקש מאבינו שבשמים "כל צרכיהם", ואזי ממלא הקב"ה את הבקשה.

ואם כך הוא ב"כל צרכיהם", על אחת כמה וכמה שכן הוא בנוגע לצורך הכי עיקרי של בני ישראל – היציאה מהגלות, שבדאי שבנ"י צריכים לבקש מהקב"ה "אבא טול חפץ זה" – שיתן לנו את הגאולה!

וק"ו הדברים:

במשל – מדובר רק אודות הליכה בדרך, ואילו בנמשל – מדובר אודות מצב של גלות "בנים שגלו מעל שלחן אביהם", עד ש"החושיך יכסה ארץ וערפל לאומים". וא"כ, בודאי שעל ישראל לבקש את הגאולה, ואזי ימלא השי"ת את בקשתם, כי אם ממלא בקשה באיזה ענין פרטי "חפץ זה" וכיו"ב, עאכו"כ בענין הכי עיקרי שנוגע לחייו – הגאולה השלימה, שאחרי הבקשה מ"אבינו שבשמים" – "הוא נותן לו" וממלא את הבקשה, ויגאלנו במהרה.

כאשר יש להציל יהודי – "לא עת להאריך בתפלה!"

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו למדנו שהי' משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתנוין בצרה (יד, טו. רש"י)

יש לומר שבדברים אלו מרומזת הוראה נפלאה:

למרות גודל המעלה בתפילתו של משה רבינו, מ"מ כאשר הי' צורך להציל את ישראל, הי' עליו להפסיק מתפילתו. כי אם הי' ממשיך לעסוק בתפלה ובאותה שעה עוסק גם ב"דבר אל בני ישראל" ו"הרם את מטך" – הצלת ישראל – אזי הפעולה של "דבר אל בני ישראל" לא הייתה נעשית בהתמסרות גמורה.

ובמילא, מכיון שהגיע זמן שהיו צריכים להציל יהודי – אזי גוברת חשיבות הצלתו של יהודי על כל העניינים האחרים, עד כדי כך, שבשביל הצלתו, לא זו בלבד שמותר להפסיק בתפלה, אלא עוד זאת, שישנו ציווי: "מה תצעק אלי!"

ומזה יכול כל אחד ללמוד:

אם למשה רבינו נאמרה הוראה זו, על אחת כמה וכמה בהנוגע לכל אחד מישראל, שהצלת יהודי בגשמיות וקירובו ברוחניות חשובה כל כך, שבשביל זה יש להפסיק מכל העניינים האחרים שעוסק בהם, גם אם הם עניינים חשובים ונחוצים, ולהתמסר לגמרי לעבודת ההצלה והקירוב.

לקראת שבת

רובם ככולם של בני ישראל נמצאים בתוך גבול הקדושה, "בתוך הענן". הם נמצאים בתוך עולם התורה והמצוה, ומקושרים אל הקב"ה כל אחד לפי מצבו ומדרגתו. וממילא, אין "עמלק" יכול לבוא לפגוע ולקררם מאמונתם בהשי"ת. "ענן" התורה ומצוות מגן עליהם מכל הרוחות הזרות הנושבות מחוץ לתחום הקדושה, ובפרט מהקור הנורא של "עמלק" המנסה לקרר אמונתם בה'.

אך ישנם יהודים, אשר מסיבות שונות אינם "בתוך הענן", ולעת עתה אורח חייהם אינו מותאם להוראות התורה בשלמות. על יהודים אלו אורב עמלק, ועמם היא מלחמתו. הוא מנסה בכל כוחו להטיל ספק באמונתם, ולקררם מכל רגש לענייני קדושה. וכאשר בא עמלק להילחם בישראל, יש לצאת נגדו במלחמת מצוה, לנצחו ולהניסו.

מלחמת עמלק – בימים ההם בזמן הזה

וכשם שמלחמתו של "עמלק" ואריבתו בימינו, היא כפי שהייתה בימי משה, כך גם את אופן המלחמה יש ללמוד מפרשתנו, אשר משה עצמו צריך ה' לצאת אל שדה הקרב כפשוטו.

יתכן שיעמוד יהודי הנמצא "בתוך הענן", ויחשוב לעצמו: הן אמת שישנו מי ש"הענן פולטו", והוא נמצא מחוץ לגבול הקדושה ועמלק אורב עליו לקררו; אך אין הדבר נוגע לי, שהרי אני מאלו הנמצאים "בתוך הענן"!

מוכן הוא להתעסק עם אלו שכבר נמצאים בתוך הענן. שהלא גם בין אלו שנמצאים בתחום הקדושה ישנם חילוקי דרגות רבים, וישנם יהודים שחסר להם עניינים מסוימים של קדושה. ועמהם מוכן הוא להתעסק לקרבם עוד יותר אל הקדושה, להשפיע עליהם ולרוממם. מוכן הוא להתעסק גם עם מי שנמצא בדרגת "חוטב עציץ" ו"שואב מימין", כיוון שגם הם נמצאים בתוך הענן יחד עם "ראשיכם שבטיכם" (לשון הכתוב ר"פ נצבים).

אך כאשר מדובר אודות אלו שנפלטו "מחוץ לענן" לגמרי ר"ל, הנה מה לו ולהם? לכל היותר, מוכן הוא להוסיף לזכותם בלימוד התורה או בתפילה וכיוצא בזה. אך "לצאת" מה"ענן" ולהילחם בעד יהודים אלו, לצאת "מחוץ לענן" ולהתמסר לחיפוש יהודי במקום ללא יראת שמים "מחוץ לענן" – אין זה מתפקידו!

יתר על כן, אם מדובר ביהודי אשר "תורתו אומנתו" ולומד תורה תדיר, מתחזקת טענתו: הייתכן להפסיק מלימוד התורה, רק בשביל אלו אשר "מחוץ לענן"?

חובה גמורה וקדושה לצאת מן הענן להציל יהודי המצוי בחוץ

ואת המענה לטענה זו, יש ללמוד ממלחמת עמלק שבפרשתנו:

כאשר בא יהושע לברור את אנשי המלחמה ציווהו משה "בחר לנו אנשים" – "גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן" (פרשתנו יז, ט ובפרש"י). הלוחמים במלחמת מצוה זו, הם דווקא אותם יראי חטא ובעלי זכויות, שנמצאים בעצמם "בתוך הענן".

לקראת שבת

יא

ומזה למדנו, שכאשר בא עמלק ומנסה ח"ו לפגוע באלו ש"הענן פולטן", ואפילו שהי' זה באשמתם "מחמת חטאם", הנה חוב קדוש מוטל על הנמצאים בגבול הקדושה, לצאת מן הענן ולהגן עליהם, בעת מלחמתם עם עמלק.

והעומד בראש מלחמה זו, הלא הוא יהושע, שהייתה "תורתו אומנתו". ולמרות ש"לא ימיש מתוך האהל" (תשא לג, יא), הנה דווקא הוא נצטווה להנהיג את המלחמה.

אפילו משה רבנו מחויב לצאת להציל הנחשלים

ומוסיפה התורה ומלמדת, אשר אפילו משה רבנו הי' צריך לצאת בעצמו למלחמה, ומה שלא יצא נחשב לו ל"עצלות".

והגע עצמך:

הלא מה שיהושע הנהיג את המלחמה, הי' זה בשליחותו של משה. וגם אז לא שקט משה, אלא ניהל בעצמו את החלק הרוחני של המלחמה, כמו שנאמר "ויהי ידיו אמונה עד בוא השמש". הוא הי' "שרוי בתענית" כל היום, ועמד כש"ידיו . . פרושות השמים בתפילה", עד שבזכותו "גבר ישראל" (פרשתנו יז, יא-יב ובפרש"י). ומכל מקום מחשיבה התורה זאת ל"עצלות", כי הי' לו לצאת בעצמו למלחמה כפשוטה. והוא גם נענש על כך במה ש"נתיקרו ידיו".

ואין התורה מספרת בגנותו של משה, אלא בכדי ללמד בכך הוראה נצחית וברורה:

כל אלו הנמצאים בתוך הענן, גם גדולים בתורה, מצויים וחייבים במלחמת עמלק הרוחנית. ודווקא בעצמם, ואינם יוצאים ידי חובתם על ידי שליח.

כאשר אורב "עמלק" על מי שהוא מישראל לקרר אמונתו רח"ל, הנה אף שהוא אחד מ"הנחשלים אחרין", אין להסתפק באמירת פרק תהלים ולבקש רחמים שישוב בתשובה, ואף אין די בשיגור שלוחים אחרים למטרה זו. אלא חובה גמורה וקדושה אפילו על מי שבדרגת משה רבנו, לצאת למלחמה כפשוטה. עליו להגן על אותם יהודים מעמלק, לחזקם באמונה, להרחיקם מן החטא, ולהשפיע עליהם שיקיימו עוד מצוה.

[בנוגע למי ש"תורתו אומנתו", (עד כמה ששייך הדבר בזמן הזה, ראה טושו"ע ושו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סוף סי' קו. וראה רמ"א שם סי' צ סי"ח. שו"ע אדמו"ר הזקן שם סי"ז) – הנה ע"פ ההלכה במצב של פקוח נפש, גם מי שתורתו אומנתו מפסיק ומציל, ומצוה בגדול (ראה רמב"ם הל' שבת פ"ב ה"ג. ט"ז או"ח סי' שכח סק"ה. שו"ע אדמו"ר הזקן שם סי"ג. ט"ז יו"ד סי' רנא סק"ו). ואפילו בספק וספק ספיקא (ראה טושו"ע ושו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סי' שכט ס"ג. שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סי' תריח סס"ז)].

וכאשר יוצאים כדרוש למלחמה זו, הנה מגיעים לקיום היעוד "מחה אמחה את זכר עמלק" – "השם שלם והכסא שלם" (סוף פרשת בשלח ופרש"י), בקרוב ובעגלא דידן.